

ELŐSZÓ

EGY BYRON-OPERA FELÉ

Liszt először 1841 októberében fontolgatta, hogy operát komponál Byron nyomán – kezdetben *A kalózra*, aztán a *Manfrédra* gondolt¹ – illetve, hogy megzenésíti Dante *Isteni színjátékát*. Operaterveit ekkoriban nyilvánvalóan az motiválta, hogy szerette volna a zongoravirtuóz szerepét az európai rangú zeneszerző státuszára cserélni. Túl azon, hogy bántotta Schumann-nak a *Neue Zeitschrift für Musik*-ban megjelent vitriolos kritikája (amely szerint fejlett zongorajátéka és jóval kevésbé fejlett zeneszerzői képességei között feltűnő aránytalanság figyelhető meg),² Liszt némi irigységgel figyelte Rossini közép-európai sikerét és a zenei életen kívül is kivívott rangját, mivel a művészeti haladásban betöltött szerepét Napóleonnak a társadalmi haladásban betöltött szerepéhez hasonlította.³

Ennek megfelelően virtuóz évei, az úgynevezett *Glanzzeit* csúcán Liszt beavatta titkába közeli barátját, a művészeti szalont fenntartó, menekült arisztokratát, Cristina Belgiojosót: szeretné összekapcsolni pályája két útvonalat és „három éven belül” feladja utazó virtuóz identitását. „Bécsben és Pesten fogom befejezni a pályafutásomat, ott, ahol elkezdtem. De még előbb, 1843 telén be akarok mutatni egy operát Velencében (*A kalózt* Byron nyomán).⁴ Mindez nem maradt sokáig titokban. Egy évvel később

Marie d’Agoult ugyanerről a tervről számolt be,⁵ és Liszt maga is több ízben, 1843 januárjában és 1845 márciusában is említette visszavonulási szándékát, hogy aztán „átkeljen a drámai *Rubiconjára*”.⁶ Valójában mindkét terv megvalósítása késett. Hivatásos virtuózként csak 1847 szeptemberében vonult vissza. *A kalóz* első librettójának problémái Alexandre Dumas-hoz vezették; 1844 februárjában Dumas librettóját „különösnek” (*drôle*) mondja d’Agoult-nak, ezután azonban nincs nyoma a levelezésében.⁷ Rövid ideig fontolgatta, hogy átveszi Donizetti posztját Bécsben, de végül elvetette Marie d’Agoult javaslatát, mely szerint „minden erejével azon kellene lennie, hogy elnyerje az állást”. Azzal érvelt, hogy „ha nincs elég jó ízlésük ahhoz, hogy méltányos formában felajánlják, ami többé-kevésbé a kötelességük lenne, akkor az az állás nem lesz jó nekem.”⁸

Az 1840–50-es években számos operatéma megzenésítése felmerült benne, többek között az *Oroszlánszívű Richárd* (Walter Scott), *A kalóz* (Byron/Dumas), a *Consuelo* (Georges Sand), a *Jankó* (Karl Beck), a *Spartacus* (Oscar Wolff), a *Margit* (Goethe), az *Isteni színjáték* (Dante/Autran), a *Jeanne d’Arc* (Friedrich Halm), a *Manfred* (Byron), a *Semelé* (Schiller) és a *Sardanapal* (Byron). A *Sardanapal* az egyetlen közülük, amelyhez

¹ Ld. Liszt Cristina Belgiojosónak, 1841. okt., in Ollivier, 181–182. *A kalóz* Conradról szól, egy tipikus byroni hősről, akit fiatal korában elutasított a társadalom, és most dacosan szembefordul az emberiséggel.

² „Brachte er [Liszt] es nun als Spieler auf eine erstaunliche Höhe, so war doch der Komponist zurückgeblieben, und hier wird immer ein Mißverhältnis entstehen, das sich auffallend auch bis in seine letzten Werke fortgerächt hat”. Schumann 1839-es megjegyzése egy etüdökről, köztük Liszt *Études en douze exercices* (op. 1) című sorozatáról és annak átdolgozásáról, a *Grandes études*-ről szóló kritikájában. In „Etuden für das Pianoforte”, NZfM 25 (1839. szept. 24.), 97–98.; 29 (1839. okt. 8.), 113–114.; 31 (1839. okt. 15.), 121–123. (ide 121.).

³ „Rossini a nui et servi aux progrès de l’art comme Bonaparte a nui et servi aux progrès des sociétés.” Liszt megjegyzése 1838-ból, mely Marie d’Agoult naplójában maradt fenn és az ő írói álnevével – Daniel Stern – jelent meg; ld. Md’A-M, ii, 174.

⁴ „Dans trois ans positivement je fermerai mon piano. Ce sera à Vienne et à Pesth, là où j’ai commencé ma carrière, que je la terminerai. Avant cela, dès l’hiver 43, je veux donner un opera (le *Corsaire* d’après Lord Byron) et c’est à Venise que je le donnerai.” Liszt Belgiojosónak, 1841. okt., in Ollivier, 181–182.

⁵ Marie d’Agoult egy ismeretlen levelezőpartnerének, 1842. október 23., idézi Szelényi-Farago, 519.

⁶ „Ich bin zu der Einsicht gelangt, daß ich die Virtuosenlaufbahn bald aufgeben muß. Wenn ich einmal meine Karriere als Klaviervirtuose beendet habe, spiele ich nur noch meinem engen Kreis, dessen Geschmack ich gestalten und erziehen werde. Dann – nach etwa vier bis fünf Jahren – werde ich versuchen, eine Oper zu schreiben.” Liszt egy ismeretlen levelezőpartnerének, 1843. január 22., idézi Szelényi-Farago, 519. „Meine Wiener Reise wird so ziemlich das Ende meiner Virtuosen-Carrière marquieren. Hoffentlich gehe ich von da [...] nach Constantinopel, um auf meiner Rückkehr in Italien meinen dramatischen *Rubicon* oder Fiasco zu passieren.” Liszt Franz von Schobernek, 1845. márc. 3., in Br. i, 51.

⁷ Liszt d’Agoult-nak, 1844. febr. 18., in L-Md’A, 1090.

⁸ „Relativement à la place de Donizetti mon parti est entièrement pris, et je le tiens pour le seul qui me convienne. // Encore cette fois je ne suis pas tout à fait de votre avis que je dois «mettre toute ma volonté à accrocher cette place» – car si on n’a pas le bon goût de me l’offrir, sous forme de justice délicate qu’on est en conscience plus ou moins obligé de me rendre, cette place ne me servira plus de rien et je me trouverai forcément à Vienne dans la position de ce pauvre Guermann à W... avec son mur blanc et ses Dîner et envoyer faire peindre les gens.” Liszt d’Agoult-nak, 1847. febr. 22., in L-Md’A, 1161.